

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на Красимира Минева на тема **Личностна типология на зависимите от психоактивни вещества на метадоново лечение** за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Изготвил становището: доц. д-р Маргарита Бакрачева, ръководител на докторанта и член на научното жури

Дисертационният труд е посветен на актуалната и за България, и в международен план тема за разпространението на употребата и злоупотребата с наркотици. Въпреки множеството изследователски подходи, все още няма достатъчно обхванен и задълбочен модел, който да е едновременно с теоретична и практическа насоченост и да може да се използва и за диагностициране, и за прогностика, и за корективна работа. Именно това е задачата, която си е поставила докторантката. В сложното поле на хетерогенни фактори, описващи злоупотребяващите, тя си е поставила за цел създаването на типология, която да очертае различията в групите зависими, разглеждайки зависимостта от гледна точка и на последствията, и от перспективата на предразположеност. С помощта на иновативен авторски изследователски модел тя разграничава три профила на зависимите. Методът на изследване, приложен от авторката, може да бъде използван като скринингов инструмент за очертаване на податливи към злоупотреба лица. Важен момент в очертаните профили е психологическия тип, според чиято специфика могат да се планират по-ефективни терапевтични подходи.

Структурата на дисертационния труд отговаря на изискванията за научна разработка. Теоретичната концепция се базира на информация от 114 източника, 21 на кирилица и 93 на латиница. Дисертацията е представена в рамките на 197 стр., като самата разработка включва 161 страници. Резултатите са илюстрирани с 32 таблици и 7 фигури. Трудът се състои от три глави, увод и заключение, литературна справка и приложения. Той е стройно и последователно структуриран в съответствие с характера на реализираното изследване. Следва се цялостната логика – от теоретичните предпоставки към постановка на изследването, представяне на резултатите и изводите, до които те водят, включително техният ефект и приложимост в практиката.

В търсенето на подходящи типологизиращи променливи, свързани с разстройствата, дължащи се на употреба на психоактивни вещества, са проследени основните теоретични направления, основните понятия в диагностиката и етиологията на разстройствата и основните типологии на зависимите от психоактивни вещества, разработени до настоящия момент. Фокус на теоретичната част е идентифициране на дискриминативни променливи, които да бъдат използвани в процедурите на емпирично извличане на нова типология. В избора на модел са включени психодинамичния подход, поведенческите и когнитивно-поведенческите подходи, хуманистичния подход, биопсихосоциалния подход, съществуващите до момента класификации и типологизиране на предикторите и факторите, обуславящи употребата на ПАВ. Описани са факторите на предразположеност и уязвимост, рисковите и протективните фактори. Авторката е успяла много прецизно и точно да изведе и очертае липсите, върху които се конкретизира. Стратегията на изложението в теоретичната част води до добре формулиран модел на изследване и допускането, че употребата на ПАВ е свързана по специфичен начин (и като предиктор, и като следствие) с нарушени или недостатъчно добре развити компоненти на емоционалната автономност, самодетерминацията и саморегулацията. Използваният от К. Минева типологичен подход не е нов, но актуалността му е в емпиричната липса на подобна типология.

Адекватният подбор на извадката, методите и процедурите на изследване, са съществена предпоставка за качеството на изследването. То обхваща 110 лица на възраст между 19 и 54 г. Целите и задачите на емпиричното изследване са ясни, конкретни и изпълними и съответстват на формулираните хипотези. Методиката на изследването е авторска, включва адаптация на няколко въпросника. Методиката може да се използва и в този пълен, и в съкратен вариант, като дава възможност на нейна основа да бъдат изведени норми и за различни възрасти.

Представените в трета глава резултати са добре обосновани и очертават цялостна картина на изучаваните връзки и влияния. Приведени са оригинални доказателства за различните фактори, свързани с етиологията на зависимостта. Изложението е добре структурирано, анализът на резултатите е коректен, а изведените закономерности подходящо илюстрирани. Самите изводи са показателни за аналитичните способности на К. Минева. Добро впечатление прави и добрият стил и коректен научен език, на който е написана работата.

Авторефератът отразява реално, кратко и ясно съдържанието на дисертационния труд и постиженията му. Авторката представя 4 публикации по темата на дисертационния си труд.

Очертаните приноси на разработката са с научно-приложен характер. Авторската топология може да се използва за скрининг на уязвими групи с превантивна цел. Диагностицирането на зависимите в различни групи е полезно за прогнозиране на успешните индивидуализирани подходи за работа с тях. Иновативен момент са изведените нови типологизирани променливи, свързани с последиците от зависимостта от ПАВ и с етиологията на разстройствата, които не са били предмет на изследвания до момента и очертават нови перспективи в практическата работа по превенция, лечение и рехабилитация на хората със зависимости от ПАВ. Очертани са нови подходи за психологична работа със зависимите според от принадлежността им към различните подтипове с цел повишаване ефективността и адекватността на психологичните интервенции. Доказана е приложимостта на многоизмерната типология като подход при превенцията на разпространението и работата със зависими. Индивидуализирането на зависимите спрямо техния профил очертава полета за работа, които остават скрити, ако те се разглеждат унифицирано.

Като научен ръководител имах възможността да наблюдавам целия процес на работа на докторантката. Следва да се отбележи нейната последователност и прецизност, оригиналност в идеите и висока степен на мотивация, подплатена с необходимите качества на млад изследовател.

Предложеният дисертационен труд описва автора като високо компетентен специалист в областта на психологията, с отлична теоретична подготовка, изследователски и аналитични способности. Самият дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за приложението му. Имайки предвид научните достойнства и приноси моменти на дисертацията, професионалното ниво, на което е разработена и личните качества на докторантката, с убеденост искам да препоръчам на уважаемото жури да присъди на Красимира Минева научната и образователна степен „доктор“ по направление Психология.

09.04.2015 г.

доц. д-р Маргарита Бакрачева